

GÖRÜŞ / VIEW

Atatürk Orman Çiftliği Surlarındaki İlk Gedik

Savaş Zafer Şahin

Atılım Üniversitesi, Ankara

Kentlerimizdeki bazı önemli hafıza mekânlarının teknik bilgi, yasal dayanak ve hukuki meşruiyet gözetilmeksizin ağır müdahalelere uğradığı günler yaşıyoruz. Kentsel hafıza mekânlarına yapılan bu müdahalelerin bazı ortak özellikleri var. Öncelikle müdahalenin en pragmatik ve akut halinin gerçekleştiği anda kamuoyunun dikkatine sunuluyorlar. Bu sunum çoğu zaman müdahaleyi içinde bulunduğu bağlamdan ve ilişkiler açısından kopararak ortaya koyma şeklinde gerçekleşiyor. Müdahaleyi yapanlar da, müdahalelere karşı mücadelede bulunanlar da bu noktasal gündem yaratma eyleminin bir parçası haline geliyorlar. Bu durum bir başka müdahaleye ilişkin gündemin bir önceki müdahaleyi tartışma dışına itmesine kadar devam ediyor. Tartışma dışına itilen müdahale bir daha gündeme taşınana kadar geçen zamanda ise daha farklı siyasal ve bürokratik süreçler, müdahalenin rotasını çoktan bir önceki tartışmanın ötesine taşımış oluyor. Sonuçta, kentsel mekâna yapılan müdahalelere ilişkin tartışmalar parçalı, kesikli ve kopukluklar içeren bir nitelik kazanıyor.

Toplumsal alanda kentsel mekâna yapılan müdahalelere ilişkin tartışmanın bu parçalı ve kopukluklar içeren doğasının ta kendisinin, müdahalenin ilerlemesindeki aşamalardan birisi olup olmadığını kendimize sormamız gerekir diye düşünüyorum. Bir anda alevlenen, tarafların eylemlilikleriyle hararet kazanan ama sonrasında uzunca bir süre dolaylı olarak ve çoğunlukla da yüzeyselleştirilmiş kavrayışlarla ele alınan kentsel tartışmaların konusu olan alanlar, bu tartışmaların unutturdukları ile değişmeye ve değiştirilmeye devam ediyor. Bu anlamda yapılan müdahalelerden çok, bu müdahalelere ilişkin tartışma süreçlerinin bir nevi müdahale edilecek alanın surlarındaki gedikleri oluşturduklarını söyleyebiliriz. Tartışma her alevlendiğinde surda yeni gedikler açılmaktadır. Hafıza mekânının toplumun genelinin algısında nasıl şekillendiği de bu gediklerle birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Bu sebeple, kentsel alana yapılan müdahalelerin doğru anlaşılmasında ve tutarlı mücadele stratejilerinin geliştirilmesinde, geçmişteki tartışmaların belli bir tarihsel derinlikle ele alınması, bu ele alıfta farklı boyutlardaki değerlendirmelerin yapılması önem taşıyor.

Bu anlamda, kişisel hafızamda çok canlı bir örneği paylaşmanın sorumluluğunu hissettiğimden dolayı bu yazıda Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin 2006 yılında yaşanan bir dizi olayı tarihe not bırakmak adına kaleme almaya çalışacağım. Ancak bu işe girişmeden önce şimdiden Atatürk Orman Çiftliği yağmasının 1940'lardan itibaren başladığını, Çiftlik arazisinin üçte birlik kısmının 2000'li yıllardan daha önce tahsis, satış, kira ve irtifak hakkı tesisi ile elden gittiği eleştirilerine karşı neyi kastettiğimi açıklığa kavuşturayım. 2006 yılına kadar Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili tüm tasarruflar için Türkiye Büyük Millet Meclisinde kanun çıkarılması gerekiyordu. Yani, ulus-devletin simgelerinden birisi olan Çiftliğe ilişkin tartışmaların merkezi siyasal alanın bir parçası olduğu kabul ediliyordu. Ancak, 2006'da çıkarılan ve bugünlerde Atatürk Orman Çiftliği yağmasının önünü tam olarak açan yasa ile Çiftliğe ilişkin tasarruflar tamamen Ankara Büyükşehir Belediyesine yani yerel yönetimlere bırakılmış oldu. 2006 yılı sonrasında Çiftlikteki teknik altyapı ve ulaşım ile ilgili hayrat müdahalelerin, yeni başbakanlık binasının, Ankara Park'ın ve diğer müdahalelerin bu kırılmayla ilişkili olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bir başka deyişle, 2006'ya kadar kıyısından köşesinden merkezi hükümet eliyle tırtıklanarak küçültülen Çiftlik, 2006 sonrasında yerel yönetim eliyle bütünüyle parçalanmaya ve dilimlenmeye başladı. İşte bu parçalanma sürecinin önünü açan yasal düzenleme ve ilişkili siyasal süreçlerin gözden geçirilmesinin, Çiftlik sürecini anlamak için önemli olduğunu düşünüyorum.

Böylesi bir yasal düzenlemenin nasıl gündeme getirildiğini ele almadan, öncelikle dönemin siyasi atmosferini hatırlatmakta yarar var. Adalet ve Kalkınma Partisinin 2002 yılında iktidara gelmesinden sonra görece olarak temkinli adımlar attığı bir dönem yaşanmaktaydı. Devletin yapısal olarak neo-liberal dönüşümünü hedefleyen "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı" gibi çabalar dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından veto edilirken, yerel yönetimler ve kamu yönetimine ilişkin birçok kanun parça parça Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında çok büyük tartışmalar eşliğinde ele alınmaya çalışılıyordu. Bu tartışmaların en ciddi yansımaları bütçe

Geliş tarihi Received: 24.08.2014 Kabul tarihi Accepted: 02.09.2014

İletişim Correspondence: Savaş Zafer Şahin.

e-posta e-mail: szsahin@atilim.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

görüşmeleri öncesinde görülmekteydi. 2006 yılının başlarında dönemin Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın, sit alanında yer alan kaçak villalarının yasallaştırılmasına ilişkin çaba içerisinde olduğu şeklinde iddialar basına yansımıştı. Bu iddialar ve daha birçok yolsuzluk iddiası yine dönemin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal tarafından Meclis kürsüsünden çok sert bir şekilde dile getirildi ve Bakan Unakıtan hakkında Meclise gensoru verildi. Gensoru tartışmaları tüm hararetiyle devam ederken, Kemal Unakıtan'ın kürsüden yaptığı savunmasında ilginç bir ayrıntı yer almaktaydı. Unakıtan, Deniz Baykal'da Angora Evlerinde ikamet ettiği villasının kaçak olduğu iddiası ile suçlamaktaydı. Yolsuzluk iddialarının havada uçtuğu bu tartışmaların Atatürk Orman Çiftliği ile nasıl bir ilişkisi olduğunu ise daha ilerde sorgulayacağız.

Bu tartışmaların sürdüğü dönemde, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi seçimleri yapıldı ve ben de Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı görevine başladım. Göreve başlamamdan çok kısa bir süre sonra da burada yazdığım satırlara kaynaklık eden bir dizi olaya tanık oldum. 2006 yılının Nisan ayı içerisinde basına Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili bir yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisine getirileceğine ilişkin bilgiler yansımaya başladı. Çok geçmeden de Mayıs ayı başlarında Adalet ve Kalkınma Partisi Milletvekili Salih Kapusuz tarafından verilen 5659 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi, 2/773 sıra no ile TBMM Plan Bütçe Komisyonu'na iletilti. Teklifin daha önce Melih Gökçek'in 2003 yılında Kızılay Kent Merkezinin yayalara kapatılması kararını kamuoyu önünde eleştiren Kapusuz tarafından verilmesi, siyasi olarak 2004 yerel seçimlerinden hemen önce Adalet ve Kalkınma Partisine kabul edilen Gökçek'le Adalet ve Kalkınma Partisi arasındaki kaynaşmanın da bir göstergesi olma niteliğini taşımaktaydı. Yasa teklifi "ölümü gösterip sıtmaya razı etmek" tarzı bir şekilde kaleme alınmıştı. Teklifin ilk metninde "çiftlik arazisinin 10 yıllığına Ankara Büyükşehir Belediyesine devri, arazinin %5'i kadar kapalı tesis yapımına izin verilmesi, Çiftlik arazisinde ulaşım ve kentsel altyapı yatırımlarına izin verilmesi" gibi ağır hükümler bulunmaktaydı. Aslında aradan geçen sekiz yılda, yasa metni birazdan anlatacağım üzere bu hükümlere doğrudan yer verilmeyecek hale getirilmiş olsa da, yapılan uygulamaların tam da bu metinlere uygun olması da üzerinde düşünülmesi gereken hususlar arasında.

Böyle bir yasa teklifinin Meclise verildiği haberini alır almaz, o dönem çok aktif olan ve temelleri yine Kızılay'ın yayalara kapatılması sürecine karşı yürütülen mücadelede güç birliği oluşturmak adına dönemin TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi tarafından atılan "Ankaram Platformu" nezdinde girişimlerde bulunmaya başladık. Hızla bir değerlendirme yapıldı ve 12 Mayıs 2006 tarihinde Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin bu yasa teklifinin yaratacağı sorunları ifade etmek üzere bir basın toplantısı düzenledik. "Sahipsiz AOC'nin Talanında Son Hamle: Kıraparak Değil Devrederek Yağma" başlıklı basın metnini basın mensuplarının dikkatine sunarak, yasa teklifinin aslında Atatürk Orman Çiftliğinin idam fermanı olduğunu ifade ettik. Özellikle de AOC'nin sit alanı olduğunun ve Ankara Kentinin üst ölçekli planının yapılarak bu üst ölçek plan kararlarıyla uyumlu bir koruma amaçlı imar planı yapılması gerekliliğini bir çözüm önerisi olarak ortaya koyduk. Bu planların yapımı için de Belediye'nin mevcut kanunlara göre gerek-

li yetkilerinin bulunduğunu, bu tür işlemler için yasa teklifine yer bulunmadığını, yasa teklifinin bir Truva atı niteliği taşıdığını vurgulamaya çalıştık. Bu çabalarımız devam ederken aynı tarihte bir başka ilginç gelişme olmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek basına bir açıklama yaparak, Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin yasa teklifi konusunu anlatmak ve destek almak üzere Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal'dan randevu talebinde bulunacağını ifade etmekteydi. Daha önce Ankara ile ilgili önemli ve neredeyse birçoğu yargı kararlarına konu olmuş, neredeyse hiçbir konuda böyle bir girişimde bulunmamış olan Belediye Başkanının bu girişimi bizi şaşırtmıştı. Öte yandan, Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesindeki bir piton yılanının kaybolmasının da aynı zamana denk gelmesi ve özellikle gazetelerin Ankara eklerinde konunun çok geniş şekilde ele alınması da aynı dönemin ilginç ayrıntıları arasında yer almaktaydı. İlginc bir ayrıntı da o dönemde bu randevu talebinin hemen ardından Ankaram Platformu ve Şehir Plancıları Odası olarak bizim de Deniz Baykal'dan istediğimiz randevulara yanıt alamamamızdır.

Devam eden süreçte 3 Haziranda AOC'deki Atatürk Evi önünde Ankaram Platformu olarak yasa teklifine ilişkin sakinlerin dile getirildiği bir basın açıklaması daha yapıldı. Ankaram Platformunun çok yoğun olarak çalıştığı bugünlerde ayrıca bir AOC Mitingi ve yürüyüşü de düzenlendi. 6 Haziran 2006 tarihinde Ankaram Platformu bileşenlerinin siyasi parti teşkilatlarının ve halkın katılımıyla yaklaşık 1000 kişi Yüksel Caddesi önünde toplanarak Meclise yürüdü. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dikmen kapısı önünde bir basın açıklaması yapıldı. Oldukça gergin geçen açıklama sonrasında Meclise girerek milletvekilleri ile görüşme talebinde bulunduk. Ancak, talebimiz geri çevrildi. Dönemin CHP Milletvekili Yakup Kepenek'in araya girmesi ile birlikte Ankaram Platformunu temsilen ben, Peyzaj Mimarları Odasını temsilen Redife Kolçak ve o dönem Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı olan Gökhan Günaydın, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Başkanı Nimet Özgönül ve diğer arkadaşla birlikte Meclise alındık. CHP Milletvekili Ali Topuz ile görüşerek, yasa teklifinin bir Truva atı niteliği taşıdığını ve mutlak surette geri çekilmesi gerektiğini tekrar ifade ettik. Hem yoğun katılımlı yürüyüş ve miting, hem muhalefet partisinin tavrı, hem de kamuoyunda yasa teklifine karşı büyüyen tepki umutlarımızı yeşertmeye başlamıştı. Bu süreçte Şubemizin hazırladığı teknik raporun da ciddi bir etkisi olduğunu düşünüyorum.

Miting ve yürüyüşten 3 gün sonra Melih Gökçekle o dönem yeni taşınmış olan Söğütözündeki CHP genel merkezinde görüşen Deniz Baykal'ın tavrı da umutlarımızı besler nitelikteydi. Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla Deniz Baykal yasa teklifinin geri çekilmesi gerektiğini, AOC'nin imara açılmasının mümkün olamayacağını, diğer acil sorunlar için CHP milletvekilleri ile ortak bir çalışma yapılması gerektiğini Melih Gökçek'e iletti. Bu gelişmeler sonrasında yasa teklifinin askıya alınması beklenirken, teklif ilgili Meclis Komisyonunda görüşülmeye başlandı. Bu şaşırtıcı durum karşısında meclis komisyonlarını takip etmeye başladık. Hazırladığımız teknik değerlendirmeleri iktidar ve muhalefet partisi milletvekillerine ilettik. Dönemin bazı iktidar milletvekillerinden de destek gördük. Ancak, komisyon toplantıları tam bir ajitasyon manzarası içerisinde geçiyordu. Özellikle Melih Gökçek'in yasanın gerekçeleri arasında gösterdiği "Etimesgut zırlı birlikler yolu üzerindeki tra-

fik kazaları”nın mağdurlarını konuşturmak üzere Komisyona getirmesi tansiyonları yükseltmekteydi.

Haziran ayı sonlarına doğru, kamuoyunda AOÇ tartışmaları hafiflemeye başlamışken ilginç bir rota değişikliği olmaya başladı. Yasa teklifinin tamamen geri çekilmesini talep eden CHP gurubu uzlaşma gereğinden bahsetmeye, AOÇ’nde ulaşım ve teknik altyapı düzenlemeleri ile planlama yetkilerinin ve hayvanat bahçesinin işletilmesi yetkilerinin Ankara Büyükşehir Belediyesine verilmesinin yanlış olmayacağını söylemeye başladılar. Bu görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş bir taslak metin ortaya çıktı. Ankaram Platformu ve Şehir Plancıları olarak bu değerlendirmenin Truva atını kabullenmek ve içeri almak olacağı yönündeki uyarılarımız etkisiz kaldı. Tüm çabalarımıza rağmen teklif değiştirildiği haliyle 21 Haziran 2006 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulunda kabul edildi. 8 Hazirandan 21 Hazirana kadar geçen yaklaşık 2 haftalık sürede muhalefetin tavrının nasıl ve neden değiştiği, cumhuriyeti kuran bir partinin bir cumhuriyet mirasına karşı duruşunun dönüşümü bir muamma olarak kaldı.

Teklifin Genel Kurulda kabulünün ardından bu kez cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesine yönelik çabalarımız başladı. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’den randevu talebinde bulunuldu. Ankaram Platformu bileşenleri ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Nehrozoğlu ile görüşüldü ve yasanın sakıncaları iletildi. Ancak, Nehrozoğlu, yasanın çok açıkça bir anayasal sakınca taşıması durumunda bir vetonun gündeme gelebileceğini, böylesi bir değerlendirme yapılacağını ifade etti. Aynı dönemde cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’e, Kamu Yönetimi Temel Kanunu ve diğer bazı düzenlemeler konusundaki vetoları sebebiyle yönetilen ağır eleştirilerin etkisi oldu mu bilmem ama AOÇ Yasası, cumhurbaşkanı tarafından da onaylandı, 8 Temmuz 2006 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girdi. Yürürlüğe giren yasa ile esas olarak Ankara Büyükşehir Belediyesine alana ilişkin koruma amaçlı imar planı yapma ve hayvanat bahçesini işletme yetkisi verilmekteyken, yasanın yürürlüğe girmesinin hemen ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi kamuoyuna Çiftlik arazisinin tüm tasarrufunun kendisine geçtiği şeklinde propaganda yapmaya başladı.

Bu propaganda o dönemde hazırlanan ilk koruma amaçlı imar planının içeriğinde de görülmekteydi. Nitekim o dönem geçerli olan koruma mevzuatı gereğince yapılması gerekli katılım toplantılarında da, hem yapılan koruma planındaki eksiklikler hem de yasayla ilgili yanlış değerlendirmeler iletildi. O günden sonra da TMMOB’ne bağlı özellikle Şehir Plancıları, Mimarlar, Peyzaj Mimarları ve Ziraat Mühendisleri Odaları ve Ankara İl Koordinasyon Kurulu planlama sürecini dayanışma içerisinde dikkatle izlediler, yargıya taşındılar. Bugün her ne kadar iktidar tarafından dikkate alınmasa da yargıda elde edilen birçok kazanım bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Ancak, her ne olursa olsun AOÇ surlarında açılan ilk gediğin etkileri büyük oldu. Yasayla AOÇ alanındaki belli yetkilerin Ankara Büyükşehir Belediyesine devredilmesi ile birlikte aslında bir psikolojik sınır yıkılmıştı. Yıkılan bu psikolojik sınırla birlikte, Atatürk Orman Çiftliğindeki topyekûn bir bölme ve parçalama sürecinin de önü açılmış oldu. Bu arada 8 ve 21 Haziran arasındaki 2 haftalık muamma ile ilgili olarak ilginç bir ayrıntının da, Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek’in, 2006 yılının sonbaharında, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal’ın Angora Evlerindeki villasının aslında kaçak olmadığı ile ilgili kamuoyuna bir dizi açıklama yapmış olduğunu ifade etmekle yetinelim. Bu ve bunun gibi tüm ayrıntılara hala dönemin gazetelerinden tek tek erişmek mümkün.

Kentsel alanda mücadele süreçlerinin kesikli doğasının mücadelenin bütünselliğine zarar verdiği açık. Bunun önüne geçmek için de mücadelede şu ya da bu şekilde yer alanların mücadelenin her anını kayda geçirmek ve tarihe not düşmek için çaba harcaması önem taşıyor. Bu, en az mekâna ilişkin verilerin, görsellerin ve teknik bilginin gelecek kuşaklara aktarılması kadar önemli bir husus. Ancak bu şekilde hafıza mekânlarına ilişkin olarak, halkın bu mekânları hafızasına yerleştirmesini sağlayacak öyküler inşa etmek mümkün olacak. Aksi takdirde Türkiye kendi deyimiyle “yenilgi yenilgi yürüyen zaferlerle” ilerleyen bir hareketin elinde tüm hecelerini, sözlerini ve mekânlarını yitirecek.